

Wat betekent opgroeien in armoede voor je toekomst?

Roel bleef na school nooit spelen op het plein. En hij bleef ook niet voor de extra hulp van zijn leerkracht. Dat lag niet aan zijn motivatie zoals vaak werd gedacht. Hij wilde wel blijven. Graag zelfs. Maar hij moest snel naar huis om aan zijn folderwijk te beginnen. Zijn ouders rekenden op hem.

Armoede komt vaker voor dan we ons realiseren. Alleen zien we het niet. Kinderen kunnen de ernst van hun situatie goed verbloemen. “De gevolgen van armoede zijn groot. Niet alleen als kinderen opgroeien, maar ook als ze volwassen zijn. Uit onderzoek blijkt dat hun jaarinkomen gemiddeld tienduizenden euro’s lager ligt dan van volwassenen die opgroeiden in een gezin zonder geldzorgen”, vertelt Ben Boksebeld, onderzoeker en docent Social Work aan [Hogeschool Saxion](#). Hij is gespecialiseerd in het onderwerp armoede en schuldhulpverlening. Ben werkt aan een training voor docenten om armoede te leren herkennen. We spraken met Ben over de impact van armoede op de leerprestaties van kinderen, hun toekomst en de rol van IKC-professionals.

Verliezers van globalisering

Eén op de dertien kinderen in Nederland groeit op in armoede. Vooral in de grote steden krijgen kinderen minder kansen. In Enschede gaat het zelfs om achttien procent van alle kinderen. Ben omschrijft hoe die situatie is ontstaan. “Enschede is een echte arbeidersstad, met - vanuit het verleden - veel ongeschoolde mensen die in de textielindustrie werkten. Daardoor heeft Enschede ook nu nog veel inwoners met een lage sociaaleconomische status. Als we niet oppassen, zijn dat de verliezers van de globalisering”, stelt de onderzoeker. Hij legt uit: “Het werk voor mensen met geen of weinig opleiding verdween uit de stad. Bedrijven vertrokken en er kwamen geen andere werkgevers voor in de plaats. Voor mensen zonder of weinig opleiding zijn er bijna geen banen in de stad.”

Kansenongelijkheid in grote steden

Steden hebben steeds minder woningen voor mensen met een kleine beurs. “Je verdient al snel te veel voor een sociale huurwoning”, vertelt Ben. “Daardoor zie je in bepaalde wijken een concentratie van mensen met weinig inkomen, schulden en weinig opleiding. Kinderen in die buurten hebben minder kansen, juist doordat ze in de wijk en binnen hun school alleen mensen ontmoeten in dezelfde situatie.” Uit onderzoek blijkt dat de leerprestaties van kinderen hoger zijn als ze in een klas zitten met verschillende sociaaleconomische milieus. Dat zien we terug in de inkomens die ze later verdienen. “Een kind van ouders met een laag inkomen uit de Enschedese wijk Twekkelerveld bijvoorbeeld, verdient op dertigjarige leeftijd de helft van een kind dat opgroeide in een gezin met een laag inkomen in Tubbergen.”

*‘Als je kansarm bent,
maakt het voor je leerprestaties uit in welke buurt je opgroeit
en naar welke school je gaat.’*

Tubbergen scoort beter

In steden is sprake van segregatie, in dorpen zie je dat veel minder. Ben: “Tubbergen is een bovengemiddeld rijke gemeente. Ongeveer tweehonderd kinderen groeien er in armoede op. Deze kinderen komen dagelijks in contact met kinderen uit rijkere milieus, want ze zitten allemaal bij elkaar op dezelfde school. Ze zien dat er meer mogelijk is. Niet iedereen uit je klas worstelt om rond te komen. De vader van je vriendje is misschien aannemer. Je hebt daardoor andere verwachtingen dan een kind dat opgroeit tussen andere kinderen in armoede. En dat beïnvloedt weer je leerprestaties.” Ben noemt nog een fenomeen dat invloed kan hebben op de leerprestaties van kansarme kinderen. Het Pygmalion-effect.

De invloed van verwachtingen

Onderzoeker Robert Rosenthal deed in 1968 een studie naar de invloed van verwachtingen. Daarvoor testte hij het IQ van leerlingen in een basisschoolklas in Californië. De leerkrachten kregen de scores niet te zien. Wel vertelde hij de leerkrachten dat een vijfde van de kinderen het aanstaande jaar een grote, intellectuele sprong zouden maken. Deze leerlingen waren willekeurig gekozen en verschilden niet van de andere kinderen. Toen de kinderen na een jaar weer werden getest, bleken alle kinderen vooruitgegaan te zijn. De kinderen waarvan de naam bij de leerkracht bekend was, boekten in verhouding meer vooruitgang. De conclusie was dat de verwachting van de leerkracht invloed heeft op de vooruitgang van de kinderen. Deze conclusie werd door latere onderzoeken bevestigd en wordt het Pygmalion-effect genoemd. Ben: “Het werkt ook andersom. Negatieve verwachtingen hebben negatieve invloed op de prestaties. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor de verwachtingen die leerkrachten hebben, maar ook voor anderen rondom het kind.”

Wat is de rol van de professional?

Hebben leerkrachten in wijken waar kinderen minder kansen hebben, dan lagere verwachtingen? Ben haast zich te zeggen dat leerkrachten die voor een zwakkere klas staan, niet minder investeren in de leerlingen. “Zij doen echt niet minder hun best. Iedere docent staat met hart en ziel les te geven. Wel denk ik dat, onbewust, verwachtingen of vooroordelen kunnen meespelen.” Dat vraagt om uitleg. “Stel, een jongen uit een kansarm gezin scoort hoger dan verwacht op de eindtoets. Hij kan naar de havo. Vervolgens wordt bij het schooladvies toch nog geregeld gedacht, laten we niet te hoog inzetten. Daarin weegt de leerkracht misschien mee dat zijn ouders geen hulp kunnen bieden bij het schoolwerk. Laat eerst maar eens zien dat je het op de mavo redt, is dan de gedachte. Terwijl je het ook kunt omdraaien. Ondanks zijn achtergrond, heeft hij dit niveau gehaald. Dat is ook het Pygmalion-effect. Je helpt leerlingen als je de lat iets hoger legt. Niet te hoog natuurlijk. Maar vraag net iets meer dan ze kunnen. Daag uit en trap niet te snel in de valkuil ‘het kind moet zich veilig voelen’. Bij veilig voelen hoort ook dat je als kind iets presteert, waarvan je van tevoren niet verwachtte dat het zou lukken.”

IKC als vindplaats van armoede

Ben ziet een rol voor pedagogisch medewerkers en leerkrachten bij het opsporen van armoede. “Dat hoeft niet veel extra werk te zijn”, benadrukt hij. “Armoede doet iets met je gedrag. Financiële problemen thuis kun je op verschillende manieren terugzien in je groep of klas.” Gebrek aan concentratie, veel conflictjes in de klas, storend gedrag. Of zoals in het voorbeeld van Roel, ongemotiveerd om iets extra’s te doen, maar ondertussen wel verantwoordelijkheid dragen voor extra inkomen voor het gezin. Door ook aan armoede te denken als mogelijke oorzaak van bepaald gedrag, kunnen we kinderen nog beter begeleiden. “De effecten van langdurige stress kunnen behoorlijk heftig zijn voor een kind, ook al op jonge leeftijd. Merk je wat in je klas, ga dan het gesprek aan. En doe dat op een open manier. Ga niet denken voor mensen”, waarschuwt Ben. “We zijn gauw geneigd zelf in te vullen waarmee mensen geholpen zijn. Maar elk gezin is verschillend. Dat zie ik ook in het onderzoek. Waar de ene persoon blij is wanneer de ouderbijdrage wordt kwijtgescholden, hoort de andere ouder het graag op tijd zodat hij ervoor kan sparen. Maatwerk kan niet altijd, maar we kunnen ouders wel zo veel mogelijk vragen wat ze zelf willen. En zo ook de kinderen verder helpen.”

Tips voor een open gesprek

Uit onderzoek weten we dat langdurige stress invloed heeft op het hersengebied dat zorgt voor negatieve

emoties en angst. Op het moment dat jij als professional met een ouder in gesprek wilt over hoe het kind het doet in de groep of klas, zet een deel van de ouders zich schrap. Ze denken: ‘Wat gaat er nu komen?’ Daarom is het belangrijk dat je ouders meegeeft dat ze zelf de touwtjes in handen hebben. Dat je hen niets opdringt. Met gesprekstechnieken kun je het veiliger maken om over de persoonlijke situatie te spreken. Ben Boksebeld geeft twee vuistregels:

- Vraag altijd toestemming om een bepaald onderwerp aan te kaarten. Bijvoorbeeld: ‘Vindt u het goed dat ik u vertel wat me opvalt aan Lot?’ of: ‘Vindt u het goed dat ik u een aantal dingen vertel die andere mensen doen die het moeilijk vinden om de eindjes aan elkaar te knopen?’
- Gebruik generalisatie. Bijvoorbeeld over de ouderbijdrage die nog niet is betaald: ‘Veel mensen vinden het in de coronacrisis lastig om de eindjes aan elkaar te knopen en de ouderbijdrage te betalen. Hoe is dat voor jou?’

Verdieping in de armoede-thematiek

Volg het minicollege: stress door armoede bij 0 tot 4-jarigen

Ben Boksebeld nam een minicollege op over stress bij opgroeien in armoede. Wat doet dat met het brein van kinderen van 0 tot 4 jaar? In een kwartier tijd leer je meer over het gedrag van jonge kinderen, hoe je in gesprek gaat met ouders en welke organisaties er zijn om ouders te helpen. Bekijk het college op: bit.ly/armoede-kindeffect

Inzicht in kansengelijkheid in Nederland

Op de website Kansenskaart.nl verzamelden wetenschappers van Erasmus School of Economics gegevens over locatie, inkomen en opleiding. Op de kaart kun je per gemeente of wijk bekijken wat het gemiddelde jaarinkomen is van 35-plussers die daar hun jeugd doorbrachten. Je ziet ook welk percentage kinderen later een universitaire of hbo-opleiding volgt. En de data geeft inzicht in over- en onderadvisering bij het schooladvies.

Verder lezen?

Download dan de [Handreiking Omgaan met armoede op scholen](#).

Of neem contact op met Ben Boksebeld, Hogeschool Saxion

Mail: b.h.h.boksebeld@saxion.nl

Deel op linkedin

Deel op twitter

Deel op facebook

E-mail

Schrijf je in voor onze nieuwsbrief

[Report abuse](#)